

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 13 juni 2003

B 3660-02

KLAGANDE

J. S. S.

Offentlig försvarare och ombud: advokaten S. B.

MOTPART

Riksåklagaren

SAKEN

Narkotikabrott m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätt, avd. 3, dom den 16 september 2002 i mål B 3415-02

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att Högsta domstolen med

ogillande av åtalet för narkotikabrott dömer J. S. S. för grovt penninghäleri enligt 9 kap. 6 a § första stycket 2 och tredje stycket brottsbalken även för tiden fram till den 6 februari 2002 samt bestämmer påföljden till fängelse tio (10) månader.

För försvaret av J. S. S. i Högsta domstolen tillerkänns S. B. ersättning av allmänna medel med tjugotusenåttahundrasjuttioen (20.871) kr, varav 12.663 kr avseende arbete, 4.440 kr tidspillan och 3.768 kr utlägg. Denna kostnad skall stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

J. S. S. har yrkat att Högsta domstolen inte skall döma henne särskilt för narkotikabrott, utan endast för grovt penninghäleri, och under alla förhållanden bestämma påföljden till villkorlig dom, eventuellt i förening med samhällstjänst, eller åtminstone sätta ned fängelsestraffet.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

DOMSKÄL

I enlighet med hovrättens i denna del inte överklagade dom har J. S. S. gjort sig skyldig till grovt penninghäleri under tiden 1999 till november/december 2001. Brottet är att bedöma enligt 9 kap. 6 a § första stycket 2 och tredje stycket brottsbalken.

Frågan i Högsta domstolen är i första hand om J. S. S.s förhållnings-

sätt, att låta de pengar hon hade i sitt förvar ligga kvar i lägenheten sedan hon fått vetskap om att pengarna härrörde från narkotikabrottslighet, innebär att hon därigenom gjort sig skyldig till narkotikabrott eller om hon i stället skall dömas för det underliggande penninghället.

I 1 § första stycket narkotikastrafflagen (1968:64) stadgas, såvitt nu är av intresse, att den döms för narkotikabrott som enligt lagrummets punkt 5 olovligen bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel.

Från J. S. S.s sida har gentemot åtalet i denna del invänts att hon förstått att pengarna härrörde från narkotikabrott först när hon fick reda på att ägaren av dessa – E. V. R. – hade häktats för grovt narkotikabrott och att hennes förvaring därefter inte kan ha varit ägnad att främja narkotikahandel, eftersom E. V. R. som frihetsberövad inte kunnat fortsätta sin brottsliga verksamhet. Vid brott som består i att förvara vederlag för narkotika gäller emellertid generellt att det brott från vilket vederlaget härrör typiskt sett redan har begåtts när förvaringen aktualiseras, och grunden för kriminaliseringen måste antas vara att den efterföljande delaktighet som förvaringen innebär ansetts kunna främja narkotikahandel genom att underlätta en vanemässig eller yrkesmässig överlåtelseverksamhet (jfr NJA II 1983 s. 501 ff). I enlighet härmed måste J. S. S.s förvaring anses ha varit ägnad att främja narkotikahandel.

Riksåklagaren har godtagit J. S. S.s uppgift att hon först när hon fick reda

på att E. V. R. häktats för grovt narkotikabrott förstått att de pengar som hon förvarade utgjorde vederlag för narkotika. Det är klarlagt att J. S. S. inte därefter vidtog någon åtgärd med pengarna. Det har inte gjorts gällande att hon redan när hon åtog sig förvaringsuppdraget insåg risken för att pengarna kunde härröra från narkotikabrottslighet. Fråga uppkommer då om bestämmelsen i 1 § första stycket 5 narkotikastrafflagen kan omfatta underlåtenhet att vidta åtgärder.

Det ligger nära till hands att göra en jämförelse med den situation som föreligger när någon som förvarar viss egendom för annans räkning först efter det att han tog emot egendomen för förvaring får kännedom om att den är frånhänd annan genom brott. Att straffansvar i detta fall kan följa om han aktivt tillåter eller godtar fortsatt förvaring får anses klart. I den juridiska doktrinen liksom i rättspraxis har emellertid antagits att ren passivitet i denna situation inte kan grunda något ansvar för gärningsmannen. Detta har förklarats med att straffbestämmelsen i 9 kap. 6 § brottsbalken riktar sig mot att någon tar befattning med egendom som är frånhänd annan genom brott och därför inte kan omfatta det rakt motsatta fallet att någon underlåter att ta befattning med egendomen (se bl.a. Jareborg, Allmän kriminalrätt s. 198 och Strahl, Allmän straffrätt i vad angår brotten s. 312; jfr rättsfallet NJA 1961 s. 402).

Som Riksåklagaren påpekat har den aktuella straffbestämmelsen i narkotikastrafflagen en annan språklig konstruktion än häleribestämmelsen, och det möter från denna synpunkt inte något hinder mot att ge den en vidare tolkning. Ur grunden för narkotikastrafflagens bestämmelse kan emellertid inte härledas nå-

gon skyldighet vid straffansvar för en person i J. S. S.s situation att överlämna egendom av sådant slag som pengar till polisen eller annan myndighet, och lika klart är att bestämmelsen inte kan medföra skyldighet att vidta någon åtgärd med pengarna som skulle kunna vara att bedöma som exempelvis förskingring eller olovligt förfogande. Eftersom bestämmelsen uttryckligen straffbelägger befordran av vederlag, kan den inte heller ges den innebörden att underlåtenhet att befordra pengarna till gärningsmannen eller annan som företräder dennes intressen skulle omfattas av straffbarheten, även om en sådan befordran i den aktuella situationen skulle vara strafffri. När den som förvarar pengarna kan åstadkomma att förvaringen upphör redan genom att exempelvis anmoda ägaren att hämta pengarna, får det däremot i och för sig anses rimligt att straff kan följa, om han underlåter att göra detta. Någon sådan åtgärd stod emellertid inte i förevarande fall J. S. S. till buds; pengarnas ägare var häktad och den väninna till henne som hade agerat som budbärare hade flera gånger avböjt att ta emot pengarna redan innan det stod klart att de härrörde från narkotikabrott. Inte heller kan det anses att J. S. S. i den uppkomna situationen hade något annat realistiskt handlingsalternativ. Hon kan vid angivna förhållanden inte fällas till ansvar för narkotikabrott.

Hovrättens bedömning av straffvärdet får godtas från de förutsättningar som förelåg för bedömningen, nämligen att J. S. S. skulle dömas till ansvar inte bara för grovt penninghäleri utan också för narkotikabrott. När det gäller att bestämma straffvärdet med den utgångspunkten att hon inte skall dömas för sistnämnda brott kan straffvärdet av det grova penninghäleri som hon har gjort sig skyldig till inte påverkas av att hon under slutet av förvaringstiden förstod att

pengarna härrörde från narkotikabrottlighet. Straffvärdet får därmed anses vara något lägre än hovrätten antagit och kan skäligen anses motsvara fängelse tio månader. Detta straffvärde är inte i och för sig så högt att det är ofrånkomligt med fängelse som påföljd. Särskilt med tanke på det synnerligen höga värdet av den penningssumma som J. S. S. förvarat får brottets art emellertid anses vara sådan att annan påföljd än fängelse inte kan väljas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Munck, Lennander,
Pripp (skiljaktig) och Lindeblad (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Hedvall

HÖGSTA DOMSTOLEN

Bilaga till
PROTOKOLL
2003-05-14Mål nr
B 3660-02

Justitierådet Pripp är av skiljaktig mening såvitt avser motiveringen till frågan om J. S. S. skall dömas för narkotikabrott och anför.

Jag anser att domskälen efter det stycke som inleds ”Det ligger nära till hands” och avslutas med ”jfr rättsfallet NJA 1961 s. 402)” skall ha följande lydelse.

”Som Riksåklagaren påpekat har den aktuella straffbestämmelsen i narkotikastrafflagen en annan språklig konstruktion än häleribestämmelsen och det möter från denna synpunkt inte något hinder mot att ge den en vidare tolkning. Det ligger också nära till hands att utgå ifrån att den som mottagit pengar för förvar och som efter att ha förvarat dem en tid får veta att förvaringen omfattar pengar som härrör från narkotikahandel får anses ha godtagit att förvara dessa, om han eller hon förhåller sig passiv trots insikten om varifrån pengarna kom. Vad som krävs för straffansvar måste dock prövas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Till en början måste det ges visst tidsutrymme för förvararen att vidta nödvändiga åtgärder. Om något realistiskt handlingsalternativ inte funnits, bör ansvar inte kunna följa. Det kan t.ex. inte krävas någon åtgärd som innebär att den enskilde själv skulle komma att begå brott eller riskera straff för egen inblandning i en olovlig förvaring.

Det finns inte anledning att utgå ifrån annat än att J. S. S. kom i en mycket svår situation när hon fick veta att E. V. R. hade ägnat sig åt narkotikaaffärer och därmed förstod att hon förvarade pengar som härstammade från den verksamhe-

ten. Hon hade, så som hon uppgett, tidigare förgäves bett Y. C. A. att ta tillbaka de pengar som hon förvarade. Med den nya insikt som J. S. S. fått var situationen emellertid nu annorlunda. När hon träffade Y. C. A. efter det att Y. C. A. kommit hem från resan till Chile hade J. S. S. visserligen kunnat tala om att hon inte accepterade att förvara narkotikapengar och att de därför måste bort från garderoben. Inte heller Y. C. A. kan emellertid antas då ha varit i en sådan situation att hon kunde vidta några åtgärder, varför J. S. S. inte kan lastas för passivitet genom att hon inte tog upp saken med henne. J. S. S. kunde inte heller få någon omedelbar kontakt med E. V. R. som var häktad. Så länge omfattningen av dennes narkotikabrott ännu inte hade slutligt prövats, kunde det inte heller för ansvar enligt narkotikastrafflagen krävas av J. S. S. att hon gjorde sig av med samtliga förvarade sedlar, t.ex. genom att förstöra dem eller – utan att röja sin egen tidigare inblandning – se till att de blev överlämnade till polisen. Lika med majoriteten finner jag därför att hon inte kan fällas till ansvar för narkotikabrott.”